



## Kvarnverksamhet på Kapellyckan

**Nu kommer vi till den avslutande historien om Rya Kvarn berättad av den siste mjölnaren Harald Hermansson. Men först vill jag vrida tillbaka tiden några hundra år och koppla radbyn Rya till marken där kvarnen ligger idag.**

Utgrävningar av husrester i Ryaby, innan järnvägen drogs förbi Rydebäck, visade att husgrunderna där var från medeltiden med byggnadsrester även från 1200-talet. En storgård omfattande Rya 1, 2 och 3 var troligen gården som donerades av riddaren Åge Laxmann till Alvastra Kloster – och i donationsbrevet nämns det äldsta dokumenterade namnet ”Rydha”. En förvanskning av fornnordiska ordet ”rythia” som betyder röjning (i skog och mark). Längre fram låg gården under Lunds ärkestift, kanske pga att Åge Laxmanns bror, Hans Laxmann, då var biskop. Samma tid byggde Åge och hans bror Påvel ett litet kapell vid Rya – där kvarnen står idag. Åkrarna runt omkring kallades Kapellyckan och Kapellstycket – och marken heter än idag Kapellyckan. Kapellet revs under reformationen på 1500-talet.

Rya kvarn var i tämligen dåligt skick då Harald Hermansson köpte den under det första världskriget, 1915, efter många ägarbyten. Han var inte rädd att ta sig an renoveringen då han hade lärt sig grunderna av bla sin far, Herman Andersson, som ägde kvarnen vid Döshult i Viken. Han berättade i en text bevarad i Folklivsarkivet i Lund att: ”Av en mjölnare på en väderkvarn fordras en mycket stor yrkesskicklighet. Han skulle vara hälft sjöman, förstå sig på väder och vind, kunna sy segel, splitsa virke, lägga alla slag av knop och knutar och det viktigast – hålla sina kvarnar vassa och väl i ordning.” Det betydde att även kunna vara stenhuggare med förmåga att forma till en ny kvarnsten.

### Duktiga mjölnare i släkten

Flera kvarnägare i Harald Hermanssons släkt var duktiga mjölnare. Ryssmöllan i Mjöhult övertog



Foto från: ”Svenska gods och gårdar 1, Skåne del V. – Skåne Nordvästra” och finns i museets samlingar. Kvarnverksamheten vid Rya Kvarn avslutades några år efter det att boken trycktes.

Haralds farbror av sin far under 1880-talet, men den brändes ned 1886. Den 25 juli 1886 blev den färdigrenoverad, tjärad och målad men under kommande natten blev den föremål för en mordbrand. Till jul samma år hade den återuppbyggts av en duktig kvarnbyggare, Hans Peter Jönsson, från Dösjöbro. Priset för den snabba insatsen blev 500 kronor.

### Många andra kvarnar försvann

Kvarnverksamheten på Rya kvarn byggdes upp och frodades samtidigt som många kvarnar i omgivningen försvann. Köpinge mölla i Ramlösa revs 1953. Den stora Östra Ramlösa kvarn fick samma öde. Gantofta stubbakvarn blev riven 1919. Glumslövs holländska brann ner några år efter det att Harald köpt Rya. Rydebäcks kvarn revs 1920 och stubbamöllan i Glumslöv kring 1925–30. Vattenkvarnarna Görarps mölla och Nymölla i Gantofta (som brann ned) och även vattenkvarnen vid Råån stannade alla under 20-talet.

### Att följa med utvecklingen

Rya kvarn stannade sina vingar för gott 1946 då en ny dyr reparation behövdes, bland annat av kvarnaxeln som hade vridits på under ett sekel. Nya malmaskiner fanns då och kvarnen motoriserades. En hammarkvarn och eldrift gav bättre arbetstider och säkrare driftgång. Harald Hermansson sa då: ”Nog saknar en gammal mjölnare vingarna mången gång, men det gäller här som på andra områden att följa med utvecklingen.” Efter en tids mindre lönsamhet avstannade kvarnrörelsen helt 1965.